

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

26 listopada 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 26 listopada 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 25 kwietnia 2022 r., I ACa 218/22,

w sprawie z powództwa A.D.

przeciwko Bankowi w W.

o ustalenie i zapłatę,

1. oddała skargę kasacyjną;

2. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego orzeczenia, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Władysław Pawlak

Marta Romańska

Dariusz Zawistowski

[dr]

UZASADNIENIE

Powód A. D. wniósł o ustalenie, że umowa o kredyt hipoteczny zawarta przez niego z E. Spółką Akcyjną w W., którego następcą prawnym jest Bank w W., jest nieważna oraz o zasądzenie kwoty 100.121,94 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od doręczenia odpisu pozwu, jako równowartości świadczenia spełnionego w okresie od 13 marca 2010 r. do 13 marca 2020 r. w wykonaniu umowy, a ewentualnie wniósł o ustalenie, że bezskuteczne są niektóre postanowienia tej umowy kredytowej i o zasądzenie kwoty 43.003,06 zł z odsetkami od doręczenia odpisu pozwu, odpowiadającej świadczeniom nadpłaconym z uwagi na obliczanie wysokości rat kredytu przy zastosowaniu postanowień abuzywnych.

Pozwany Bank w W. wniósł o oddalenie powództwa, z powołaniem się m.in. na przedawnienie roszczenia.

Wyrokiem z 6 grudnia 2021 r. Sąd Okręgowy w Elblągu ustalił, że umowa o kredyt hipoteczny zawarta przez powoda z E. Spółką Akcyjną w W. jest nieważna i zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 100.121,94 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 9 lutego 2021 r., a w pozostałym zakresie oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy ustalił, że 13 grudnia 2007 r. powód złożył wniosek do E. S.A. o udzielenie kredytu hipotecznego w kwocie 150.000 zł na okres 360 miesięcy w celu sfinansowania nabycia mieszkania w M. W pozycji „waluta wnioskowanego kredytu” określił pozycję „CHF”. Podpisał również „oświadczenie związane z ubieganiem się o kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej”, w którym stwierdził, że został zapoznany przez pracownika banku z problemem ryzyka kursowego w przypadku udzielenia kredytu indeksowanego do waluty obcej i będąc świadomy tego ryzyka rezygnuje z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych. Przyznawał, że poinformowano go o aktualnej wysokości kursów waluty obcej w banku. Jest świadomy, że ponosi ryzyko kursowe związane z wahaniami kursów waluty, do której indeksowany jest kredyt, i że ryzyko kursowe ma wpływ na wysokość zobowiązania wobec banku i wysokość rat spłaty kredytu. Przyjął do wiadomości, że kredyt zostanie wypłacony w złotych na zasadach określonych w znanym mu „Regulaminie kredytu

hipotecznego udzielanego przez [...]”, saldo zadłużenia wyrażone będzie w walucie obcej i podlega spłacie w złotych, prowizja obliczana będzie na podstawie kwoty kredytu w walucie obcej, ale wyrażana w złotych.

1 lutego 2008 r. strony podpisały sporządzoną 18 stycznia 2008 r. umowę kredytu. Bank zobowiązywał się w niej do oddania do dyspozycji powoda kwoty 150.000 zł z przeznaczeniem na zakup mieszkania, refinansowanie poniesionych wydatków na cele mieszkaniowe i modernizację (§ 2). Kwota kredytu podlegała wypłacie jednorazowo (§ 5). Okres kredytowania wynosił 360 miesięcy (§ 2). Kredyt oprocentowany był według zmiennej stopy procentowej, która na dzień sporządzenia umowy wynosiła 4,01667% w stosunku rocznym z zastrzeżeniem postanowień regulaminu w zakresie ustalania wysokości oprocentowania (§ 3). Zmienna stopa procentowa miała być ustalana jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) oraz stałej marży banku w wysokości 1,35 punktów procentowych. Kredyt był indeksowany kursem franka szwajcarskiego (§ 2), a raty kredytu miały być pobierane z rachunku bankowego, na którym powód zobowiązany był utrzymywać wystarczające środki „uwzględniając możliwe wahania kursowe” (§ 6 pkt 6).

Do kredytu miały zastosowanie postanowienia „Regulaminu kredytu hipotecznego udzielanego przez [...]” (regulamin) dotyczące kredytu indeksowanego do waluty obcej, definiowanego jako „kredyt oprocentowany według stopy procentowej, opartej na stopie referencyjnej dotyczącej waluty innej niż złoty, którego wypłata oraz spłata odbywa się w złotych w oparciu o kurs waluty obcej do złotych, według tabeli” (§ 2). Kredytu udzielono w złotych z zaznaczeniem indeksacji jego kwoty do waluty obcej (§ 4). Wypłata miała nastąpić w złotych, w kwocie obliczonej według kursu nie niższego niż kurs kupna walut zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w momencie wypłaty środków. Saldo zadłużenia z tytułu kredytu miało być wyrażone w walucie obcej i obliczone według kursu waluty stosowanego przy uruchomieniu kredytu (§ 7). Raty kredytu wyrażone były w walucie indeksacji i w dniu wymagalności raty miały być pobierane według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w Banku (§ 9). Regulamin dopuszczał zmianę waluty kredytu odsyłając w zakresie przeliczania salda do tabel kursowych (§ 14).

W umowie i regulaminie nie ma wzmianki o sposobie ustalania kursów walut, w szczególności objaśnienia zasad tworzenia tabeli kursów, a jedynie doprecyzowano moment, w którym kurs miał być ustalony (wyplata środków, dzień wymagalności raty) i jego rodzaj (kupna, sprzedaży), choć w przypadku przeliczenia z chwili uruchomienia kredytu kurs kupna stanowić miał tylko dolną granicę przyjętego w rzeczywistości („kurs nie niższy niż kurs kupna” - § 7 pkt 4 regulaminu).

1 lutego 2008 r. powód podpisał „oświadczenia kredytobiorcy w zw. z zaciągnięciem kredytu zabezpieczonego hipoteką”, w których podał, że został zapoznany przez pracownika banku z kwestią ryzyka zmiany stopy procentowej i ryzyka kursowego, będąc tego świadomy rezygnuje z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych na rzecz kredytu indeksowanego do waluty obcej, zna postanowienia umowy i regulaminu oraz poinformowany został, że aktualna wysokość kursów waluty obcej dostępna jest w placówkach banku. Podał też, że jest świadomy ponoszenia ryzyka kursowego związanego z wahaniami kursów waluty, że wysokość kursu ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku i wysokość raty; wie, że kredyt zostanie wypłacony w złotych, zadłużenie będzie wyrażone w walucie obcej, podobnie jak raty, które podlegają spłacie w złotych.

15 lutego 2008 r. wypłacono powodowi kwotę 150.000 zł, którą powód zużył na cel wskazany w umowie. W chwili zawierania umowy kredytu miał 27 lat, był kawalerem, skończył studia licencjackie i pracował jako przedstawiciel handlowy. Korzystał wcześniej z drobnej pożyczki na zakup sprzętu gospodarstwa domowego. Nie zawierał innych umów kredytowych.

W chwili uruchomienia kredytu jego saldo przeliczono na walutę indeksacji według kursu 2,1664. Początkowe zadłużenie powoda wyniosło więc 69.239,29 CHF. W okresie od zawarcia umowy oprocentowanie kredytu (LIBOR 3M CHF + marża banku 1,35 p.p.) spadło z 5,305 % do 0,643 % (według stanu z listopada 2019 r.). W tym czasie kurs złotego względem franka szwajcarskiego, stosowany przez bank przy indeksacji rat, wzrósł z 2,2919 w dniu pobrania pierwszej raty (14 marca 2008 r.) do 3,9888 w chwili zapłaty ostatniej z rat wymienionych w zaświadczeniu banku (za grudzień 2019 r.). Od 2015 r. kurs ten często przekraczał 4 zł.

Spowodowało to wzrost rat i salda zadłużenia. W okresie od 15 marca 2010 r. do 13 grudnia 2019 r. powód zapłacił raty w łącznej kwocie 100.464,89 zł.

W toku wykonywania umowy bank zmienił regulamin m.in. co do sposobu określania kursów walut oraz wskaźnika referencyjnego oprocentowania. Informacje o zmianach wysyłano powodowi.

Powód rozumie, że stwierdzenie nieważności umowy będzie rodzić obowiązek zwrotu przez strony spełnionych świadczeń i uwzględnia, że będzie zobowiązany do zapłaty na rzecz banku świadczenia, które nie znajduje pokrycia w należnościach dotychczas uiszczonych przez niego na rzecz banku. Skutków tych nie uważa za szkodliwsze od będących konsekwencją utrzymania umowy.

W ocenie Sądu Okręgowego umowa kredytu zawarta przez strony jest sprzeczna z ustawą, gdyż jej kwestionowane postanowienia sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku kredytowego (art. 353¹ k.c.), co prowadzi do nieważności umowy na podstawie art. 58 § 1 i 3 k.c. Do wniosku o nieważności umowy prowadzi też ocena jej postanowień jako niedozwolonych na podstawie art. 385¹ k.c., chociaż badanie umowy pod tym kątem jest możliwe wówczas, gdy nie jest ona nieważna z innych przyczyn.

Powód wiedział wprawdzie, jakie świadczenie zostanie mu wypłacone (nie ponosił ryzyka kursowego przy wypłacie i otrzymał umówioną kwotę kredytu w złotych), ale saldo początkowe jego zadłużenia nie było znane, ponieważ wynikało ze zdarzeń przyszłych (tj. z operacji przeliczenia salda w dniu uruchomienia kredytu). W chwili przeliczenia salda początkowego oraz w dniu ustalenia wysokości każdego z kolejnych obciążających powoda świadczeń (360 rat miesięcznych), stosowany miał być mechanizm indeksacji, którego założeń w umowie nie określono, poprzestając na stwierdzeniu w § 2, że kredyt jest indeksowany do waluty CHF i zastrzeżenia w § 6 pkt 6, że raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego, a powód ma zapewnić na nim środki na spłatę z uwzględnieniem „możliwych wahań kursowych” odzwierciedlonych w „Tabeli kursów walut obcych obowiązującej w Banku”. Z udostępnionych powodowi dokumentów nie wynika, na jakiej podstawie ustalany był kurs kupna i sprzedaży służący do przeliczeń przez pozwanego. Parametry świadczeń obciążających powoda określał bank, a stosowane przezeń

różnice kursowe były dla niego dodatkowym źródłem dochodu. Z umową wiązało się też ryzyko wynikające ze zmiany kursu waluty indeksacji, a w konsekwencji - możliwy wzrost salda długu i wysokości raty, którego rozmiarów nie ograniczało żadne postanowienie umowy. Ryzyko walutowe w pełnym zakresie obciążyło powoda.

Powód zawarł umowę jako konsument według wzorca sporządzonego przez bank. Jego wpływ na treść umowy ograniczał się do określenia oczekiwanej kwoty kredytu w złotych i waluty indeksacji, ale nie uzgadniano indywidualnie z powodem zasad indeksacji do waluty, tj. mechanizmu przeliczenia, stosowania tabeli, wyboru kursu nie niższego niż kurs kupna i kurs sprzedaży. Postanowienia umowy nie były uzgodnione z powodem indywidualnie w rozumieniu art. 385¹ § 3 i 4 k.c.

Sąd Okręgowy stwierdził, że zakwestionowane postanowienia umowy i regulaminu są sprzeczne z art. 353¹ k.c., a tym samym są nieważne także na podstawie art. 58 § 1 k.c. Istotą klauzuli indeksacyjnej było przeliczanie świadczeń stron na walutę obcą, chociaż obie strony miały spełnić swoje świadczenia w walucie polskiej. Zastosowanie takiego rozwiązania było dopuszczalne, ale warunki kontraktowe kształtujące tę klauzulę zostały przez powoda słusznie zakwestionowane. Przyznawały bankowi uprawnienia do określenia wysokości nie tylko jego świadczenia, ale także świadczenia kredytobiorcy, co prowadziło do nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków stron i do naruszenia równowagi między nimi w stosunku prawnym. Dalej idące konsekwencje niż dowolne ustalanie przez bank kursu CHF (w tym skutki różnic pomiędzy kursem kupna i sprzedaży), pociągało za sobą obciążenie kredytobiorcy w całości i bez jakiegokolwiek ograniczenia tzw. ryzykiem kursowym, a tego ryzyka nie mogło zniwelować utrzymywanie się niskiej stopy referencyjnej oprocentowania LIBOR. Obciążenie powoda w sposób nieograniczony całym ryzykiem kursowym wpływającym na zmianę wysokości rat i salda zadłużenia prowadziło już w chwili zawarcia umowy do uprzywilejowania banku kosztem powoda.

Klauzula indeksacyjna powinna realizować wzajemny charakter świadczeń stron, w stosunku, w którym świadczenie kredytobiorcy polega na zwrocie oddanej mu do dyspozycji kwoty i zapłacie za korzystanie z niej w umówionym okresie. Klauzula zawarta w umowie nie odpowiadała tak określonej naturze stosunku

kredytowego. Świadczenie powoda zostało oderwane od wartości świadczenia spełnionego na jego rzecz przez bank, do czego doszło w wyniku całkowitego obciążenia jedynie powoda ryzykiem dowolnego wzrostu kursu CFIF. Oceniając tę kwestię na czas zawarcia umowy i stosownie do okoliczności towarzyszących tej czynności, takie określenie relacji stron obciąża bank, jako autora umowy i silniejszą stronę kontraktu. Postawił on kredytobiorcę w nierównorzędnej (gorszej) sytuacji, narażając na konieczność spełnienia świadczenia, które może nie odpowiadać wartości otrzymanego od banku świadczenia. O takich skutkach umowy bank nie poinformował powoda.

Zdaniem Sądu Okręgowego strony nie zawarłyby umowy bez postanowień odnoszących się do przeliczeń walutowych, co wynika z samej jej konstrukcji. Cechy kredytu indeksowanego zostały opisane w regulaminie ustalonym przez bank, a więc opisane tam warunki nie mogły być przedmiotem negocjacji. Strony nie miały możliwości zawarcia umowy kredytowej w złotych z oprocentowaniem innym niż oparte o stawkę WIBOR. Bez zakwestionowanych postanowień umowa kredytu nie zostałaby w ogóle zawarta, a zatem należało ją uznać za nieważną w całości. Wskutek stwierdzenia abuzywnego charakteru niektórych postanowień umownych, umowa straci tak istotne elementy, że doprowadzi to do jej sprzeczności z art. 353¹ k.c. i wtedy następnie może dojść do jej nieważności również na podstawie tego przepisu.

Kwestionowane przez powoda postanowienia umowy i regulaminu stanowią niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c. Klauzula indeksacyjna była wyraźnie powiązana z postanowieniami dotyczącymi oprocentowania, które oparto o stawkę LIBOR. Stosowanie innej, w szczególności dotyczącej oprocentowania kredytów złotych, wymagałoby przewalutowania kredytu w sposób określony w § 14 regulaminu, co obejmowało opisane w tym paragrafie, idące jeszcze dalej skutki dla treści wiążącego strony kontraktu.

Zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej klauzule kształtujące mechanizm indeksacji i postanowienia umowne stanowiące część mechanizmu indeksacyjnego, określające sposób oznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia walutowego, dotyczą głównych świadczeń

kredytobiorcy. Postanowienia te odnoszą się wprost do świadczenia kredytobiorcy, określając jego wysokość. Odwołanie się do „tabeli kursów” bez jakiegokolwiek doprecyzowania sposobu jej tworzenia, pogłębia rozejście się literalnej treści umowy z jej rzeczywistymi skutkami. Niejednoznacznie sformułowana klauzula indeksacyjna zarówno w części obejmującej klauzulę ryzyka walutowego jak i klauzulę przeliczeniową godziła w dobre obyczaje, rażąco naruszając interes powoda. Rażące naruszenie interesu powoda wynikało z groźby w zasadzie nieograniczonego, obciążającego w całości konsumenta, wzrostu salda długu i wysokości raty, przy założeniu, że o wysokości salda (w CHF) dowie się dopiero po wypłacie kwoty kredytu i będzie ono wynikać z nieznanego, co do podstaw jego ustalenia, kursu nie niższego niż kurs kupna i wreszcie wysokość rat podlegać będzie temu samemu mechanizmowi.

Pozbawienie umowy mechanizmu indeksacji pociąga za sobą co najmniej taki skutek, że pozostając z nazwy umową o kredyt indeksowany do waluty obcej, nie zawiera ona postanowień pozwalających na przeliczenie świadczeń stron kontraktu i ustalenie wysokości świadczenia kredytobiorcy, to jest wysokości przypadających od niego rat kapitałowo-odsetkowych. Tak skonstruowana umowa nie może być wykonywana, a usunięcie postanowienia określającego główne świadczenia stron, stanowiącego o naturze kredytu indeksowanego do waluty obcej, pociąga za sobą konieczność stwierdzenia nieważności całej umowy.

Wobec stwierdzenia nieważności umowy Sąd Okręgowy zasądził na rzecz powoda, na mocy art. 405 k.c. w związku z art. 410 k.c., dochodzoną pozwem kwotę, nieprzekraczającą sumy świadczeń spełnionych przez niego w okresie objętym pozwem. O odsetkach ustawowych za opóźnienie orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 455 k.c., uwzględniając to, że powód nie wzywał pozwanego wcześniej do zapłaty i oczekiwał zasądzenia odsetek od doręczenia odpisu pozwu.

Sąd Okręgowy ocenił, że roszczenie powoda nie było przedawnione. Bieg terminu przedawnienia roszczeń restytucyjnych konsumenta nie może się zatem rozpocząć zanim dowiedział się on lub rozsądnie rzecz ujmując powinien dowiedzieć się o niedozwolonym charakterze postanowienia umownego. Dopiero wówczas mógł

wezwać przedsiębiorcę do zwrotu świadczenia (art. 455 k.c.), tj. podjąć czynność, o której mowa w art. 120 § 1 k.c.

Wyrokiem z 25 kwietnia 2022 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego z 6 grudnia 2021 r. Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i ocenę prawną sprawy przedstawioną przez ten Sąd. Według Sądu Apelacyjnego pierwszorzędną kwestią w sprawie było przesądzenie, czy w umowie zawarte zostały niedozwolone postanowienia, jako rażąco naruszające interesy konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami (art. 385¹ k.c.), a nie to, czy spełnione zostały przesłanki nieważności umowy kredytu w oparciu o art. 58 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c., z uwagi na skonstruowanie umowy naruszającej właściwości (istotę) zobowiązania kredytowego. Stosowaniu przepisów dotyczących nieważności czynności prawnej nie można jednoznacznie nadać pierwszeństwa przed stosowaniem przepisów dotyczących ochrony konsumenta, w tym przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych. Nie ma przeszkód, aby uznać omawiane postanowienia umowne za niedozwolone, bez względu na to, czy równocześnie ich wadliwość nie jest posunięta tak daleko, że są nieważne. Sąd Apelacyjny za niezasadny uznał zatem zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c.

Sąd Apelacyjny nie uwzględnił zarzutu zatrzymania zgłoszonego przez pozwanego, gdyż uznał, że umowa kredytu nie jest umową wzajemną, a przepisy o zatrzymaniu nie nadają się do zastosowania także przez analogię do zobowiązań stron wynikających z takiej umowy. Zatrzymanie spełnia swoją funkcję tam, gdzie świadczenia są różnorodnjawe i z tego powodu nie nadają się do potrącenia (art. 496 i 497 k.c.).

Za nietrafny Sąd Apelacyjny uznał też podniesiony przez pozwanego zarzut naruszenia art. 117 § 2 k.c. przez nieuwzględnienie przedawnienia roszczenia powoda. Powód ograniczył bowiem roszczenie do kwoty 100.121,94 zł stanowiącej sumę rat za okres 10 lat poprzedzających datę wniesienia pozwu. Sąd Apelacyjny podzielił pogląd wyrażony w uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, zgodnie z którym bieg terminu przedawnienia roszczeń restytucyjnych konsumenta nie może się rozpocząć zanim ten nie dowiedział się

lub rozsądnie rzecz ujmując powinien dowiedzieć się o niedozwolonym charakterze postanowienia umownego. Dopiero wówczas mógł wezwać przedsiębiorcę do zwrotu świadczenia (art. 455 k.c.), tj. podjąć czynność, o której mowa w art. 120 § 1 k.c.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z 25 kwietnia 2022 r. pozwany zarzucił, że wyrok ten został wydany z naruszeniem: - art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 385¹ § 2 k.c. przez uznanie, że ocena postanowień w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, jako postanowień niedozwolonych, poprzedza ocenę ważności i skuteczności prawnej tej umowy jako całości; - art. 385¹ § 4 k.c. w zw. z art. 385¹ § 2 k.c. przez uznanie, że postanowienia umowne, co do których istnieje możliwość negocjacji przez konsumenta, a konsument mimo tego nie podejmuje próby negocjacji, nie stanowią postanowień umownych indywidualnie uzgodnionych przez przedsiębiorcę z konsumentem; - art. 385¹ § 1 k.c. przez uznanie, że postanowienia umowne dotyczące sposobu ustalania kursu waluty obcej przez odesłanie do tabeli kursowej stosowanej przez bank są sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz jednocześnie rażąco naruszają interesy kredytobiorcy-konsumenta; - art. 385² k.c. przez jego niezastosowanie, w wyniku nieuwzględnienia okoliczności towarzyszących zawarciu umowy z 1 lutego 2008 r., tj. faktu, że stanowiła ona korzystniejsze dla kredytobiorcy-konsumenta rozwiązanie ekonomiczne aniżeli tzw. umowa kredytu złotowego, wobec czego brak jest podstaw do uznania, że postanowienia umowy oraz regulaminu naruszały w sposób rażący interes kredytobiorcy; - art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 65 § 1 k.c. przez przyjęcie, że konstrukcja indeksacji zawarta w umowie oraz regulaminie w zakresie odesłania do kursów waluty ustalanych przez bank w tabeli kursów i opłat, prowadzi do nieważności umowy w całości, z uwagi na brak możliwości zastąpienia ich innymi postanowieniami oraz brak możliwości dalszego funkcjonowania umowy kredytu; - art. 358 § 1 i 2 k.c. przez wykluczenie możliwości zastąpienia warunku umownego uznanego za nieuczciwy, przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy kredytu oraz wykluczenie możliwości zastosowania mechanizmu przeliczeniowego według innego kursu w miejsce kwestionowanych klauzul przeliczeniowych; - art. 384¹ w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 4 ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych

innych ustaw w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b oraz w zw. z art. 109 ust. 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) przez brak przyjęcia, iż zmiana regulaminu, do którego odsyła umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej w ten sposób, że klauzule indeksacyjne w nim zawarte nie naruszają ani przepisów prawa ani interesów konsumentów, wyklucza możliwość stwierdzenia nieważności umowy, gdy sama umowa nie zawierała postanowień niedozwolonych, lecz wyłącznie zmieniany regulamin; - art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c. w zw. z art. 487 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 pr. bank. przez przyjęcie, że umowa kredytu nie jest umową wzajemną, co skutkowało nieuwzględnieniem zarzutu zatrzymania wypłaconej kwoty kapitału kredytu.

Pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze Sądu Najwyższego wyjaśniono, że postanowienie wykraczające poza granice swobody umów w takim rozumieniu, jak o tym stanowi art. 353¹ k.c., które z tej przyczyny może być jednocześnie zakwalifikowane jako niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c., nie jest bezwzględnie nieważne, lecz ma do niego zastosowanie sankcja określona w art. 385¹ k.c. Sankcja ustalona w tym przepisie ma bowiem charakter szczegółowy i szczególny względem tej, która określona jest w art. 58 § 1 k.c. Oznacza ona, że kwestionowane postanowienie nie wywołuje skutków prawnych od samego początku i z mocy prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu, chyba że konsument następnie udzieli „świadomej, wyraźnej i wolnej zgody” na to postanowienie i w ten sposób zapewni jego skuteczność (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, i cytowane w jej uzasadnieniu obszerne orzecznictwo). Takie określenie sankcji pozwala konsumentowi na podjęcie decyzji co do pozostawania w relacji umownej z przedsiębiorcą, jeżeli – mimo abuzywności klauzul uzna to za korzystniejsze dla siebie, a tej możliwości nie miałby w razie zastosowania sankcji nieważności postanowienia. Sąd Apelacyjny ostatecznie opowiedział się za taką właśnie relacją między sankcjami przewidzianymi w art. 58 § 1 k.c. i art. 385¹ k.c.

Klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20, z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22 oraz powołane tam orzecznictwo). Pogląd ten uwzględnia stanowisko Trybunału Sprawiedliwości UE, w orzecznictwie którego podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (por. wyroki z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 35). Za takie uznawane są klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, D., pkt 44).

Klauzule waloryzacyjne, które nie zostały wyrażone w umowie kredytu w sposób jasny i precyzyjny, podlegają badaniu pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE wyjaśniono, że wymaganie wyrażenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem nakazuje, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne. Postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę

obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych.

Sąd Najwyższy wyjaśnił, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych, kształtują bowiem prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Skonstruowane w ten sposób, w ślad za wzorcem stosowanym przez bank, uregulowania umowne są niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyleń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów.

Abuzywne klauzule indeksacyjne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następco udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci ich skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Powód takiej zgody nie udzielił, o czym świadczą jego twierdzenia i zarzuty podnoszone w toku procesu.

Jak wyjaśniono w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji

umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16 oraz z 24 października 2018 r., II CSK 632/17).

W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH S.A., Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że z jednej strony nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, w wypadku gdy odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty.

Wyliminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień rodzi konieczność dokonania oceny czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sądy *meriti* rozważyły tę kwestię i uznały, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków jest niemożliwe. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy, wyliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie

umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za opowiedzeniem się o jej nieważności (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 i II CSKP 405/22 i z 8 lutego 2024 r., II CSKP 1036/23). Jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty. W konsekwencji art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, HS, pkt 43; z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 44 i 45; wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19).

W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zastąpienie klauzul niedozwolonych rozwiązaniami przewidzianymi w innych przepisach wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z 3 października 2019 r., C-260/18, K. D., pkt 39-41, z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74 oraz z 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29, 37); 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących

lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 3 października 2019 r., C-260/18, K.D., pkt 51, z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75, z 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43-45 i teza oraz z 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29; postanowienie Trybunału Sprawiedliwości UE z 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 66, a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41); 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza).

Oceniana w niniejszej sprawie umowa bez dotkniętych abuzywnością tzw. klauzul przeliczeniowych do waluty obcej nie może nadal obowiązywać. Jest tak dlatego, że ich wyeliminowanie prowadzi także do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego do przeliczenia złotówki na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące indeksację (ucieleśniające też ryzyko walutowe), w ogóle nie mogą wyrzucić skutku (np. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22). Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe (np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22, z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22, z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22, z 25 maja 2023 r., II CSKP 1311/22, z 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22, z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, z 8 listopada 2023 r., II CSKP 1530/22, z 21 listopada 2023 r., II CSKP 1675/22 i II CSKP 701/23, z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, i II CSKP 1753/22, z 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, z 24 stycznia 2024 r., II CSKP 1496/22, z 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22). Skoro powódka konsekwentnie opowiada się za upadkiem umowy, to Sądy *meriti* nie mogły przyjąć, że naraża ją to na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”. Z tych względów uzupełnienie luk w umowie nie było możliwe.

Niezależnie od powyższego, w judykaturze wielokrotnie wskazywano na niedopuszczalność zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 358 § 2 k.c., do przepisów o charakterze ogólnym, przewidujących,

iż skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 3 października 2019 r., C-260/18, K.D., pkt 62 oraz pkt 3 sentencji, z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 77, z 12 stycznia 2023 r., C-395/21, D.V., pkt 63, 65 i z 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B. i in., pkt 56), wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.) czy art. 41 Prawa wekslowego (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22, i z 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22). W wyroku z 18 listopada 2021 r., C-212/20, A.S.A., pkt 68, 70, 78, teza, Trybunał Sprawiedliwości UE stwierdził, że art. 5 i 6 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, dokonał wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli taka wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron.

Oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Wykładnia językowa art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. nie daje podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Decydujące znaczenie ma to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Taka interpretacja pozostaje w zgodzie z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 385¹ k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To, w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy

zawierającej klauzule abuzywne pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁴ i art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., orzeczono jak w postanowieniu.

Władysław Pawlak

Marta Romańska

Dariusz Zawistowski

[dr]

[a.ł]